



 Kuntaliitto
Kommunförbundet

Käytösäännöt

**Mikä on muuttunut kirjastolain
voimaantulon jälkeen?**

Johanna Selkee

Erityisasiantuntija,

Suomen Kuntaliitto

@JoSelkee

13.2.2019

Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016

- ✓ **lisättiin** säädökset määritelmistä, valtion viranomaisen ja kunnan tehtävistä, yleisen kirjaston tehtävistä, kirjaston käyttäjän velvollisuudesta sekä lainauskiellosta ja kirjaston käyttökiellosta.
- ✓ **uudistettiin** lain tavoite ja soveltamisala, keskus- ja maakuntakirjastoja, maksuttomuutta, käytösääntöjä ja henkilöstöä koskevat säännökset.

2 § Lain tavoite

Tämän lain tavoitteena on edistää

- 1) väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin
- 2) tiedon saatavuutta ja käyttöä
- 3) lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa
- 4) mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen
- 5) aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta.

Toteuttamisessa lähtökohtina ovat

- § yhteisöllisyys,
- § moniarvoisuus ja
- § kulttuurinen moninaisuus.

Lain tavoitteena on edistää mm. sivistyksellisiä oikeuksia

5 § Kunnan tehtävät

- ✓ Kunnan tehtävänä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen:
 - kunta voi järjestää yleisen kirjaston toiminnan itse taikka
 - yhteistyössä toisten kuntien kanssa
 - tai muulla tavoin.

- ✓ Kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain (365/1995) 27 §:ssä säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.

- ✓ Kunnan tulee olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden ja muiden yhteisöjen kanssa.

10 § Yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen

- ✓ Yleisen kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa.
- ✓ Kaksikielisessä kunnassa otetaan huomioon molempien kieliryhmien tarpeet samanlaisten perusteiden mukaan.
- ✓ Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa on huolehdittava, että saamenkielisen ja suomenkielisen väestöryhmän tarpeet otetaan huomioon samanlaisten perusteiden mukaan.
- ✓ Edellä 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi toiminnan järjestämisessä on otettava huomioon paikallisten kieliryhmien tarpeet.

12 § Maksuttomuus ja maksut

- ✓ Yleisen kirjaston omien aineistojen käyttö, lainaus ja **varaaminen** sekä ohjaus ja neuvonta on maksutonta. Maksuttomia ovat myös valtakunnallista ja alueellista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston muille yleisille kirjastoille antamat kaukolainat.
- ✓ Kunta voi periä myöhässä palautetuista aineistoista, varatun aineiston noutamatta jättämisestä ja muista kuin 1 momentissa tarkoitetuista yleisen kirjaston suoritteista kohtuullisen, enintään suoritteen tuottamisesta kunnalle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää vastaavan maksun.
- ✓ Maksun suorasta ulosottokelpoisuudesta ilman ulosottoperustetta säädetään verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007).

14 § Käytösäännöt

- ✓ Kirjastolla voi olla käytösäännöt.
- ✓ Kunta voi hyväksyä yleisen kirjaston käytösäännöt, joilla edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä.
- ✓ Käytösäännöillä määritellään kirjaston ja asiakkaan välistä suhdetta.
- ✓ Käytösäännöillä kirjasto kertoo, millä tavoin asiakas voi käyttää kirjaston palveluja, aineistoja, välineitä ja tiloja = oikeudet.
- ✓ Käytösäännöillä kirjasto kertoo, mitä kirjaston sääntöjen rikkomisesta voi seurata = velvollisuudet.

Yleiskirjeen malliohje käytösääntöjen laatimiseksi:

www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet-ja-lausunnot/yleiskirjeet

- § Yhteistä ymmärrystä, miten kirjastolain 14 § käytösäännöistä tulisi tulkita.
- § Lisätä tietoisuutta, mille kirjastojen toiminta perustuu.
- § Miten yksilön oikeuksia ja kirjaston toimintaperiaatteita voidaan käsitellä käytösäännöissä.

Käytösääntöjen sisältö

- § Määriteltävä säännöissä, mitä yleistä kirjastoa se koskee.
- § Voidaan määrätä
 - § kirjaston tilojen ja omaisuuden käytöstä
 - § kirjastoaineistojen lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja palauttamisen määräajoista sekä
 - § lainauskiellosta,
 - § kirjaston käyttökiellosta ja
 - § maksuista.

Käytösääntöjen merkitys

- § Edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä.
- § Yksilön perusoikeuksiin voidaan puuttua vain lain nojalla, siksi oma pykälä käytösäännöistä laissa.
- § Käytösäännöillä voidaan puuttua asiakkaan toimintaa rajoitetusti. Kunnassa on huolehdittava, että ne eivät ole ristiriidassa yksilölle turvattujen oikeuksien kanssa (esim. sivistykselliset oikeudet).

Käytösääntöjen laadinta kunnassa

- § Kunnan päätöksenteko perustuu kuntalakiin, 90§ (pätöksenteko ja hallintomenettely).
- § Käytösäännöt on kunnan virallinen asiakirja.
- § Kunta päättää sen laatimisesta ja sisällöstä.
- § Kunnassa laaditaan hallintosääntö, jossa määritellään kenellä on kunnassa (toimielin tai viranhaltija) toimivalta hyväksyä käytösäännöt.

Kirjaston tilojen ja omaisuuden käytöstä

- § Voidaan antaa määräyksiä yleisen kirjaston tilojen ja omaisuuden käytöstä.
- § Voidaan kuvata kirjaston tarjoamat aineistot, palvelut ja käytössä olevat tilat ja miten huomioitu erityisryhmien tarpeet.
- § Kuvata, mitä palveluja ja aineistoja
 - § tarjotaan käyttöön kirjaston tiloissa ja
 - § lainattavaksi ja sähköisinä (käyttöoikeudet).
- § Käytösäännöissä/erillisessä liitteessä kirjaston aukioloajoista, tilojen varaamisesta/vuokraamisesta ym.

- § Viranomaisella on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta (yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 5§).
- § Kirjaston käyttöä voidaan rajoittaa vain määrätyissä tapauksissa ja lakiin perustuen (ks. kirjaston lainauskielto ja käyttökielto).
- § Ikärajat vert. Yhdenvertaisuusvaltuutetun kanta 31.1.2019: ei ole ”viranomaisen tehtävä jaotella kirjastonkäyttäjiä kiellettyjen syrjintäperusteiden, kuten iän, alkuperän, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.”
- § Miten kunta mahdollistaa sen, että esimerkiksi alaikäiset, erityisryhmät voivat käyttää kirjaston palveluja ja aineistoja?
 - § Esteettömyys?
 - § Saavutettavuuden huomioiminen tiloissa, tiloihin pääsyssä, ohjeissa, opasteissa, aineistoissa?

Henkilötiedot kirjastoissa

- § Henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietolaissa (523/1999).
- § Käytösäännöissä voidaan todeta yleisen kirjaston oikeudesta kerätä henkilötietoja; rekisteriseloste (henkilötietolain 10§), koska henkilötietojen keräämisestä muodostuu asiakasrekisteri.
- § Rekisteröidyn oikeuksista henkilötietolain 6 luvussa:
 - § rekisterinpitäjän informointivelvollisuudesta henkilötietoja kerättäessä.
 - § rekisteröidyillä oikeus saada tarkastaa itseään koskevat tiedot.
 - § rekisteröidyillä on myös oikeus vaatia virheellisen tiedon korjaamista.
- § Henkilötietolain ohella on huomioitava myös mm. EU:n tietosuoja-asetus.

Käyttäjän velvollisuudet (13§) ja käyttökielto (15§)

- § Yleisen kirjaston käyttäjän on käyttäydyttävä kirjastossa asiallisesti. Kirjaston toiminnan häiritsemiseen ja turvallisuuden vaarantamiseen sovelletaan järjestyslakia ([612/2003](#)).
- § Kirjaston käyttäjän on käsiteltävä yleisen kirjaston aineistoa ja muuta omaisuutta huolellisesti.

- § Kunta voi asettaa kirjaston käyttäjän määräaikaiseen kirjastokohtaiseen kirjaston käyttökieltoon, jos kirjaston käyttäjä 13 §:ssä säädetyn vastaisesti toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriötä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa sen turvallisuutta taikka vahingoittaa kirjaston omaisuutta. Käyttökielto voi olla enintään 30 päivää.

Jos käyttökielto joudutaan antamaan

- § Todeta käytösäännöissä ne perusteet, joilla se voidaan antaa.
- § Käyttökielto voidaan antaa vain, jos yleisen kirjaston käyttäjä **toistuvasti ja olennaisesti** aiheuttaa häiriötä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa sen turvallisuutta taikka vahingoittaa kirjaston omaisuutta (vert. yleinen kirjasto on yleinen paikka, joka pitää olla kaikkien käytettävissä.).
- § Toistuvat huomautukset eivät ole auttaneet.
- § Käyttökiellon päättää aina kunta hallintopäätöksensä. Se on **määräaikainen ja kirjastokohtainen**.

Jos käyttökielto joudutaan antamaan

- § Ennen kiellon antamista on kuultava asianomaista henkilöä; annettava mahdollisuus tulla kuulluksi (aika ja paikka ja saatettu henkilön tietoon)
- § Käyttökiellon antamisesta päättää kunnassa se viranomainen (viranhaltija tai toimielin), jolle se on kunnassa johtosäännössä määrätty
- § Tehdään hallintopäätös; päätökseen voi vaatia oikaisua (kuntalain 16 luvussa oikaisuvaatimuksesta ja kunnallisvalitus).

Lainauskielto (15§)

- § Kirjaston käyttäjä ei saa lainata kirjaston aineistoja, jos hän ei ole palauttanut aiemmin lainaamiaan aineistoja 14 §:ssä tarkoitetuissa käytösäännöissä määrätyssä määräajassa tai suorittanut 12 §:n 2 momentissa tarkoitettuja maksuja. Lainauskielto päättyy välittömästi, kun aineisto on palautettu tai maksut suoritettu.
- § Kuvattava, millä perusteilla lainausoikeutta voidaan yleisessä kirjastossa rajata ja miten oikeuden saa takaisin.
- § Todeta, että lainauskielto ei estä kirjaston käyttäjää käymästä kirjastossa ja käyttämästä kirjaston aineistoja kirjaston tiloissa.
- § Lainauskiellosta ei tehdä erillistä hallintopäätöstä.

Muuta huomioitavaa

- § Käytösääntöjen tulee olla kielellisesti ymmärrettäviä/selkokieli.
- § Kieliversiot.
- § Toimipistekohtaiset erot/muutokset ja väliaikaiset muutokset liitteisiin.
- § Kunnalla tiedotusvastuu kuntalaisille (Kuntalaki, viestintä 29§).